

ВОЈНА КРИВИЧНА ДЕЛА

УВОД

Војска као посебна друштвена институција има специфичну друштвену улогу, која се састоји у одбрани друштва од спољне опасности, те одбрани стабилности постојећег друштвеног ситета. Наиме, „држава је у војсци најчешће имала снажан ослонац у остваривању интереса владајуће класе и зато је посвећивала посебну пажњу њеној организацији, снази, ефикасности и заштити од оних делатности које су управљене на слабљење оружаних снага. Ова заштита се остваривала и применом мера кривичног права“¹. Дакле од свог настанка, па до данас, војска (армија, оружане снаге) је уживала кривичноправну заштиту, па већ у Хамурабијевом законнику срећемо низ одредаба које представљају зачетке војних кривичних дела. Данас у основи постоје два система регулисања кривичноправне заштите оружаних снага. По једном, ова заштита се регулише на исти начин и под истим условима као и за остале друштвене вредности, а кривична дела против оружаних снага су прописана у општем кривичном закону. Други систем кривичноправне заштите оружаних снага састоји се у томе што је ова заштита регулисана посебним војним кривичним законом у коме се одговорност војних лица за кривична дела заснива на другачијим принципима у односу на остале грађане. У нашој земљи војна кривична дела, то јест кривична дела против Војске Србије прописана су у Кривичном законнику (глава 35-члан 394 до 430).

До краја 2004. године, док је још постојала Савезна Република Југославија, односно Државна заједница Србија и Црна Гора, суђење за војна кривична дела било је у надлежности војних судова, као специјализованих судова. Након укидања војних судова надлежност за суђење за војна кривична дела пренета је на редовне судове, с тим што су у појединим судовима формирана посебна одељења за пресуђење ових кривичних дела.

С обзиром на значајне промене у систему одбране (на пример прихватање приговора савести и увођење служења војног рока у цивилној служби, укидање војне обавезе и друго) значајно је смањен број војних кривичних дела па су посебна одељења или већа која су била одређена да суде за ова кривична дела фактички престали да постоје.

У овој проблематици последњих неколико година скоро да и није писано али значајније промене у систему одбране војске (укидање војне обавезе и професионализација војске, преношење обезбеђења државне границе са војске

¹ Љ. Лазаревић: Кривично право Југославије (посебни део), Савремена администрација Београд, 1995. године, страна 117.

на граничну полицију и друго), захтевају да се размотри питање да ли и код војних кривичних дела треба извршити одређене измене, да ли нека војна кривична дела треба декриминализовати или другачије регулисати, да ли нека од кривичних дела треба „преместити“ у неку другу главу КЗ-а и слично.

Треба нагласити да има случајева да закони у појединим земљама одређују појам „војног кривичног дела“, а тим питањем се бавила и теорија². Међутим ми се овде нећемо бавити разматрањем овог појма, с обзиром да одређивање појма војног кривичног дела има практичан значај само у случају међународне кривичне помоћи, односно екстрадиције, која је искључена када су у питању војна кривична дела. Тако се у Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима³, у одредби члана 7. (у коме су регулисане претпоставке за пружање међународне правне помоћи), у ставу 1. тачка 4. наводи да ће се међународна правна помоћ пружити, под условом да се захтев не односи, између осталог, „на кривично дело које се састоји искључиво у повреди војних дужности“.

СПЕЦИФИЧНОСТИ ВОЈНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Војна кривична дела имају одређене специфичности а неке од њих су:

1. Код већине кривичних дела извршилац може бити само војно лице. Према одредби члана 112 Кривичног законика војним лицем се сматра професионални војник (професионални официр, професионални подофицир, официр по уговору, подофицир по уговору и војник по уговору), војник на одслужењу војног рока, студент Војне академије, ученик војне школе, лице из резервног састава, док се као војни обвезник налази на војној дужности и цивилно лице које врши одређену војну дужност. Нека кривична дела може извршити само војни старешина, а својство војног старешине „може имати свако војно лице ако се налази на таквој дужности или положају да с обзиром на своју дужност и положај, може извршити дело у погледу свих његових битних обележја која су истакнута у законском опису дела код кога извршилац може бити само војни старешина“⁴. Нека од војних кривичних дела може извршити свако лице (на пример напад на војно лице у вршењу службе, неовлашћен приступ војном објекту и слично).

2. Одређена кривична дела имају ткз. бланкетни карактер, то јест битна обележја тих кривичних дела су изражена као кршење одређених правила понашања којима се уређују односи у војсци (на пример кривично дело повреда посебне војне службе). Другим речима, радња кривичног дела је одређена као „поступање противно прописима“ (на пример прописима о стражарској служби).

3. Код одређених кривичних дела против војске опис кривичног дела садржи ткз. објективни услов инкриминације, који не мора бити обухваћен умишљајем учиниоца кривичног дела. Као објективни услови инкриминације

2 На пример С. Лукић: Војно кривично дело (докторска дисертација), Правни факултет Београд, 1962. година

3 Објављен у „Службеном гласнику Републике Србије“ број 20/09 од 18. 3.2009. године

4 Н.Лутовац и Ј. Павлица: Кривична заштита оружаних снага СФРЈ, Војно издавачки завод, Београд, 1980. године, стр. 126-127

код ових кривичних појављују се „теже штетне последице за службу“ и „теже угрожена служба“, а налазимо их на пример код кривичног дела повреда посебне војне службе, кривичног дела неизвршење и одбијање извршења наређења и др.

4. Војна кривична дела чини велики број кривичних дела, која су међусобно доста различита. Постоје различите поделе ових кривичних дела као на пример: 1. Кривична дела избегавања војне службе или војне обавезе; 2. Кривична дела против командних односа; 3. Кривична дела против важних војних служби; 4. Ратна кривична дела и тако даље.

5. Ова кривична дела карактерише доста широка криминална зона, а у великом броју случајеви инкриминисани су и нехатни случајеви⁵.

6. За војна кривична дела прописане су доста строге казне, нарочито у случајевима када су ова кривична дела извршена за време ратног стања, непосредне ратне опасности, оружаног сукоба и ванредног стања. Када су у питању кривичне санкције за ово кривично дело једна од специфичности се састоји и у могућности изрицања дисциплинске казне, односно дисциплинске мере уместо кривичне санкције (члан 429 Кривичног законика), те да се војном лицу за ова кривична дела не може изрећи судска опомена (члан 77 став 5 Кривичног законика). Специфичност представља и случај некажњавања за кривично дело учињено по наређењу претпостављеног у складу са одредбом члана 430 Кривичног законика, под условима који су прописани овом одредбом.

ВОЈНА КРИВИЧНА ДЕЛА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Начин регулисања деликтне одговорности војних лица разликује се од државе до државе. Тако у неким државама истим прописом јединствено се регулишу сви деликти од различитих повреда војне дисциплине, па до најтежих кривичних дела. Неке земље имају посебне војне кривичне законе, којима се регулише одговорност војних лица за кривична дела, док у другим та одговорност подлеже општим прописима. Сам појам „војног кривичног дела настао је историјски из ширег појма дисциплинске кривице која је обухватала сваку повреду војне дисциплине и унутрашњег реда у армији, не разликујући тешке и лаке дисциплинске кривице“⁶

У периоду од 15. до 17. века дошло је до постепеног диференцирања дисциплинских грешака, престапа као лакших повреда војне дисциплине, с једне стране, и војних кривичних дела, као тежих повреда војне дисциплине и унутрашњег реда у војци, с друге стране. Данас највећи број земаља у свом законодавству прописује одређена војна кривична дела, па тако скоро свуда налазимо одређена кривична дела против наређења и командних односа, кривична дела против посебних војних служби и слично.

1. Сједињене Америчке Државе

5 З. Стојановић: Коментар Кривичног законика, Службени гласник, Београд, 2009. година, страна 822

6 в.Гоззе-Гучетић: Савремено и војно правосудни, војно кривични и војно дисциплински системи, институт за упоредно право, Београд, 1964. година, страна 43

Војна кривична дела у Сједињеним Америчким Државама садржана су у Јединственом војном правосудном законнику САД (Uniform Code of Military Justice) који не прави разлику између војних кривичних дела и дисциплинских кривица (грешака и престапа). Кривична дела су садржана у глави 10 (војна кривична дела – члан 77 до 134), с тим што треба напоменути да за кривична дела нису прописане казне осим ако је за кривично дело прописана смртна казна. „Код осталих престапа, тамо где није забрањена смртна казна, по овлашћењу из закона, судови могу слободно изрицати казне, имајући у виду сваки конкретан случај, без обзира о каквом преступу се ради“⁷. Тако на пример овај закон садржи пет кривичних дела којима се штити командни односи а то су: „непоштовање према претпостављеном официру, напад на официра и свесно непокорвање његовим наређењима, непотчињавање неопуномоћеном официру и рђаво понашање према њему, непокорвање наредби или службеном правилу и побуна или позивање на побуну“⁸. У одредбама члана 99 до 105 обухваћена су кривична дела против службене дужности за време рата, где се ради о различитим кривичним делима којима је заједничко да се могу извршити само за време рата или на бојишту. У члану 85 прописано је дезертерство, у члану 112 пијанство на дужности, док је у члану 113 прописано „недолично понашање стражара“ који се у свом основном одлику састоји „у опијању или спавању на стражарском месту или напуштање истог, а квалификовани облик постоји ако је дело извршено за време рата“.⁹

2. Немачка

У Немачкој постоји Општи кривични закон (Strafgesetz) из 1987. године (са каснијим изменама и допунама) и Војни кривични закон Немачке из 1974. године. Наиме, Војни кривични закон садржи кривична дела која не може садржавати општи КЗ, па је с те стране формално самосталан „док је с друге стране тесно повезан са КЗ СРН, јер без примене КЗ СРН не може ни он бити примењен, па у том смислу чини његов интегрални део“.¹⁰

Тако КЗ СР Немачке у 5 поглављу садржи кривична дела против одбране земље, међу којима су: избегавање војне обавезе осакаћењем (параграф 109), избегавање војне обавезе обманом (параграф 109а), пропаганда против Бундесвера (параграф 109д), саботажа према средствима које служе одбрани земље (параграф 109е) и др. Војни кривични закон кривична дела систематизује у четири групе а то су: 1. кривична дела против обавезе вршења војне службе (параграф 15 до 18), 2. кривична дела против дужности потчињених (параграфи од 19 до 29), 3. кривична дела против дужности претпостављених (параграфи 30 до 41) и 4. кривична дела против осталих војних дужности (параграф 42 – 48). У

7 Н.Лутовац и Ј. Павлица: Кривична заштита оружаних снага СФРЈ, оп.цит.страна 79

8 Н.Лутовац: Нарађење и кривична одговорност војних лица, Војно издавачки завод, Београд, 1984. година, страна 137

9 Ј.Бутуровић: Проблеми у вези са кривичном одговорношћу извршилаца кривичног дела повреда стражарске, патролне или друге сличне службе из члана 334/2 КЗ, Билтен правне службе ЈНА број 3-4/73

10 Д.Павловић: Закон о војним кривичним делима СР Немачке, Билтен правне службе ЈНА број 1/91

прву групу кривичних дела сврстани су на пример кривично дело самовољно удаљење и бекство из војске, самосакаћење и избегавање војне службе преваром. У четвртој групи између осталог налазимо кривично дело „пропусти страже“ (параграф 44) и „повреда дужности приликом извршења специјалног задатка“ (параграф 45).

3. Руска федерација

У Кривичном законнику Руске Федерације из 1996. године кривична дела из ове области садржани су у глави 33, одељак IX, под називом „Кривична дела против војне службе“. Сам појам кривичних дела против војне службе дат је у члану 331 став 1 а то су „кривична дела против утврђеног војног поретка, прописана предметном главом Кривичног законика и учињена од припадника оружаних снага Руске федерације по уговору, распоређени у трупе или војне формације Руске Федерације, као и резервиста за време обуке и маневра“. Истим чланом у ставу три предвиђено је да се одговорност за ова кривична дела за време ратног стања или војних ситуација уређује ратним законима Руске Федерације. Кривично дело „неизвршавање наређења прописано је у члану 332, а чини га „подређени који не изврши правоваљано наређење које спада под војну службу и тиме значајно угрози интересе војне службе“. Одредбом члана 333 прописано је кривично дело „отпор предпостављеном или подстрекавање другог на кршење његових обавеза према војној служби“. КЗ садржи и низ других кривичних дела, као што су дезертерство, повреда прописа у вршењу пограничне службе, повреда правила стражарске службе и др.

4. Бивше Југословенске републике

Након распада бивше СФРЈ, некадашње републике а по осамостаљивању самосталне државе, су у овој области углавном задржале решења која су била садржана у Кривичном закону заједничке државе (КЗ СФРЈ), уз одређене термилошке разлике и одређене измене. Касније, када је престала постојати заједничка држава Србије и Црне Горе, све државе су донеле своје Кривичне законе, које садрже и војна кривична дела, а та кривична дела сврстана су у посебне главе са називом „кривична дела против војске, кривична дела против оружаних снага“, и слично.

Кривични законик Републике Црне Горе из 2003. године, са последњим изменама и допунама од 01.07.2011. године у глави 36 прописује „Кривична дела против Војске Црне Горе“, а ова глава садржи 31 кривично дело. У суштини садржи иста кривична дела као Кривични законик Србије, с тим што је декриминилизовано кривично дело избегавање војне службе онеспособљењем и обманом (члана 453) и противправно ослобођење од војне службе (члана 454), те кривично дело одавање војне тајне (члан 471), а поново је уведено кривично дело неовлашћени приступ војном објекту (члан 483а), које је раније било брисано из кривичног законика. С обзиром на то да је у Црној Гори укинута војна обавеза, кривично дело из члана 450 (избегавање војне обавезе) може се извршити само за време ратног или ванредног стања. Као извршилац кривичног

дела повреда обезбеђења државне границе (члан 464) појављује се службено лице, с обзиром на то да границу више не обезбеђује војска већ полиција. Кривични законик Црне Горе не садржи одредбу о могућности да се војном лицу за кривично дело против војске уместо кривичне санкције изрекне дисциплинска мера или казна, као што то предвиђа одредба члана 429 Кривичног законика Србије.

Док је имала своју војску, Република Српска је у Кривичном закону прописивала војна кривична дела на скоро идентичан начин као и Кривични законик Републике Србије, али због формирања јединствених оружаних снага на нивоу Босне и Херцеговине, изменама и допунама КЗ из 2006. године, ова кривична дела су брисана из Кривичног закона Републике Српске. Стога је Кривични закон Босне и Херцеговине из 2003. године, са изменама и допунама до 2010. године прописује кривична дела против оружаних снага БИХ (глава 21а тј. члан 246а – 246 ww), који у суштини прописује иста кривична дела која раније прописивали ентитетски кривични закони, односно као бивши КЗ СФРЈ са одређеним изменама и термилолошким усклађивањима. Тако КЗ БИХ садржи укупно 24 кривична дела у групи кривичних дела против оружаних снага БИХ. Треба истаћи да КЗ БИХ не садржи кривично дело неодржавању позиву и избегавању војне службе, избегавању војне службе онеспособљењем или обманом, противзаконито ослобођење од војне службе, повреду чувања државне границе, одавање војне тајне и др.

Република Хрватска новембра 2011. године донела је нови Казнени закон, који ће се примењивати од 01. јануара 2013. године, а у глави 34 (члан 357 до 380) садржана су „Казнена дела против оружаних снага Републике Хрватске“ (укупно 22 кривична дела). И овај закон садржи у основи скоро иста кривична дела као и кривични закони Републике Србије и Црне Горе, са одређеним изменама и термилолошким разликама. У Казненом закону Републике Хрватске и даље постоји кривично дело „одбијање пријема и злоупотреба оружја“, док у Србији и Црној Гори ово кривично дело инкорпорирано у кривично дело неизвршење и одбијање извршења наређења. Треба напоменути да нови Казнени закон Републике Хрватске не прописује кривично дело повреда чувања државне границе, иако сада важећи Казнени законик прописује то кривично дело у члану 341, у групи кривичних дела против службене дужности. Важећи казнени закон Републике Хрватске војна кривична дела прописује у глави 26, а има укупно 26 ових кривичних дела, а као и Кривични законик Србије предвиђа могућност изрицања дисциплинске мере за кривично дело против оружаних снага за које је прописана казна затвора до 3 године. Међутим, нови Казнени закон Републике Хрватске не садржи овакво решење. Одређена кривична дела као што су: спречавање борбе против непријатеља, служба у непријатељској војсци, помагање непријатељу и продрицање војне и обрамбене моћи државе, у новом Казненом закону Републике Хрватске сврстана су у групу кривичних дела „Казнена дела против Републике Хрватске“.

Кривични законик Републике Словеније из 2008. године у глави 27 прописује „Кривична дела против војне службе“ (члан 269 – 279), и садржи укупно 10 кривична дела, и у глави 34 под називом „Кривична дела против одбрамбене моћи земље“ (члан 361 – 370). Међу кривичним делима против војне службе налази се углавном сва она кривична дела која садржи и Кривични

законик Републике Србије, као што су неизвршење наређења и отказивање послушности (члан 269), противљење претпостављеном (члан 270), одбијање пријема и употребе оружја (члан 271), самоудаљење и бекство из војске (члан 273), кршење прописа о стражарчењу (члан 275), непредузимање мера за заштиту људи и имовине у војној јединици (члан 276) итд. У овој глави садржана је одредба одговорности за кривична дела извршена по наређењу претпостављеног (278), те одредба која омогућава ослобођење од казне ако је одређено кривично дело учињено тако што је учинилац био изазван незаконитим и грубим поступањем војног лица (члан 279). Треба истаћи да кривични законик не садржи посебно кривично дело повреда чувања државне границе. У глави 34 прописана су кривична дела против одбрамбене моћи државе (укупно 10 кривичних дела) а међу њима је и кривично дело „избегавање одбрамбених дужности“ и кривично дело „избегавање одбрамбене дужности преваром“, која се могу извршити само за време ратног стања и ванредног стања. У овој глави је и кривично дело напад на војно лице које врши војну службу (члан 364) као и тзв. ратна кривична дела (спречавање борбе против непријатеља, служба у непријатељској војсци и др.).

ВОЈНА КРИВИЧНА ДЕЛА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ СРБИЈЕ

Након распада бивше СФРЈ и формирања СРЈ формирана је радна група за израду Кривичног законика Савезне Републике Југославије, а 1998. године сачињен је нацрт Кривичног законика Савезне Републике Југославије који је садржавао и нека нова решења када су у питању војна кривична дела. Међутим, како није дошло до доношења Кривичног законика СРЈ, решења дата у нацрту су, када су у питању ова кривична дела, у суштини уграђена у Кривични законик Србије, који је ступио на снагу 01.01.2006. године. У овом закону, у највећој мери су задржана законодавна решења из Кривичног законика СРЈ, односно из КЗ СФРЈ али је дошло и до одређених измена. Тако на пример кривично дело подривање војне и одбрамбене моћи, спречавање борбе против непријатеља, служба у непријатељској војсци и помагање непријатељу, која су се налазила у групи кривичних дела против уставног уређења и безбедности СФРЈ, сврстана су у ову групу. Ова група кривичних дела добила је назив „кривична дела против Војске Србије и Црне Горе“, а након иступања Црне Горе из државне заједнице, тек изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године ова глава, то јест глава 35 (члан 394-430) добија назив „Кривична дела против Војске Србије“ и садржи 33 кривична дела. Једна од новина код ових кривичних дела је то што је кривично дело одбијање пријема и употребе оружја инкорпорирано у кривично дело неизвршење и одбијање извршења наређења. Код појединих кривичних дела скраћени су називи кривичних дела, па је тако кривично дело „неодазивање позиву и избегавање војне службе“ добило назив „избегавање војне обавезе“, кривично дело „повреда стражарске, патролне и друге сличне службе“, сада има назив „повреда посебне војне службе“ и тако даље. Када је у питању кривично дело самовољно одсуствовање и бекство из војске, оно постоји ако је самовољно удаљење трајало „најмање 5 дана“ (раније је то било „најмање 10 дана“).

Војна кривична дела могу се условно поделити на неколико група као на пример: кривична дела избегавања војне обавезе и службе, кривична дела у вези са командим односима, кривична дела против посебних војних служби, кривична дела против наоружања и војне опреме, ратна кривична дела, итд.

С обзиром да је последњих неколико година дошло до значајних промена у систему одбране, као што је увођење цивилне службе, то јест sluжења војног рока без оружја, а након тога и укидања војне обавезе и увођења професионалне војске, затим, обезбеђење државне границе је прешло у надлежност граничне полиције и др., требало би размислити и о одређеним изменама код ове групе кривичних дела, у смислу декриминализације појединих кривичних дела, другачијег регулисања неких кривичних дела и слично.

Пре свега, с обзиром да су 01.01.2011. године ступиле на снагу измене Закона о војној, радној и материјалној обавези, којим је практично укинута војна обавеза и уведено добровољно sluжење војног рока са оружјем, поставља се питање потребе даљег постојања кривичног дела избегавања војне обавезе из члана 394. Кривичног законика и кривичног дела противправно ослобођење од војне службе из члана 398. Кривичног законика, а ако би се ова кривична дела и задржала, онда би се могло прописати да се она могу извршити само за време ратног стања или ванредног стања, како је то прописано и у Кривичном законнику Словеније и Кривичном законнику Црне Горе.

Законом о заштити државне границе (Службени гласник Републике Србије број 97/08) обезбеђење државне границе је пренето на граничну полицију, а према члану 2 тог закона, „гранична полиција је организациона јединица МУП-а, која непосредно обавља послове заштите државне границе“. С обзиром на то, непотребно је да кривично дело „повреда обезбеђења државне границе“ буде у групу кривичних дела против Војске Србије, јер ово кривично дело би требало „преместити“ у неку другу групу кривичних дела, као на пример у групу кривичних дела против службене дужности, или извршити декриминализацију овог кривичног дела као што је то урађено у Словенији и у новом Казненом закону Републике Хрватске из 2011. године.

С обзиром да Закон о тајности података ¹¹ Републике Србије уређује „јединствен систем одређивања и заштите тајних података који су од интереса за националну и јавну безбедност, одбрану...“, те уређује и „одговорност за неизвршење обавеза из овог закона“, оправдано се поставља и питање потребе за постојањем посебног кривичног дела одавање војне тајне из члана 415 Кривичног законика. Дакле, овај закон на јединствен начин прописује одређивање и заштиту тајних података, укључујући и оне од значаја за одбрану земље, (који се сматрају и тајним војним подацима), те с обзиром да у члану 98 закон прописује кривично дело којим се штите сви тајни подаци од значаја за Републику Србију (извршилац кривичног дела може бити свако лице, укључујући и војно лице), сматрамо непотребним даље постојање кривичног дела одавања војне тајне као једног од војних кривичних дела. Уосталом, и у КЗ Црне Горе, Босне и Херцеговине, Словеније и Хрватске није прописано ово кривично дело.

11 Објављен у „Службеном гласнику Републике Србије“ број 104/09

Имајући у виду одредбе члана 7 и 8 Закона о војсци Србије¹², којима је прописано ко се сматра војним лицем, односно професионалним припадником војске, требало би извршити измену одредбе члана 112 Кривичног законика, којим је одређен појам „војног лица“, како би тај појам био усклађен са појмом војног лица и Закона о Војсци Србије.

Према одредби члана 143 став 1 Закона о војсци Србије „припадници Војске Србије одговарају за кривична дела, привредне преступе и прекршаје по општим прописима“ што значи да се на њих примењује, између осталог, материјални кривичноправни прописи и кривичнопроцесни прописи као и за све остале грађане Републике Србије. Међутим, може се појавити као спорна одредба става 2 и 3 овог члана, према којима одговорност за кривична дела не искључује дисциплинску одговорност ако дело које је предмет кривичног поступка истовремено представља повреду дужности из службе, односно што се дисциплински поступак води без обзира на ток кривичног поступка. Наиме, на овај начин се доводи у питање уставно начело „ne bis in idem” а што је супротно и пракси Европског суда за људска права, (на пример предмет Марести против Хрватске). Ово посебно када се имају у виду одредбе члана 152. став 2. тачка 2а, члана 154. став 1. тачка 5 и став 2. тачка 4, члана 155. став 1. тачка 4а, које предвиђају да се војном лицу за дисциплинске грешке и преступе могу изрећи дисциплинске мера и казна „забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту“ до 15 дана или до 30 дана, а према одредби члана 155а и до 60 дана, које у суштини представљају ограничење слободе кретања, што се може у крајњем изјадначити са лишењем слободе. Међутим, према одредби члана 27. став 4. Устава Републике Србије, казну (па макар она била и дисциплинска) која обухвата лишење слободе може изрећи само суд.

ВОЈНА КРИВИЧНА ДЕЛА У ПРАКСИ

Након укидања војних судова крајем 2004. године, предмети из надлежности војних судова пренети су у редовне судове, с тим што је у три окружна суда (у Београду, Нишу и Новом Саду) и Врховном суду Србије формирана су посебна војна одељења за суђење у кривичним предметима за војна кривична дела. Након реформе правосуђа крајем 2009. године у три виша суда (у Београду, Нишу и Новом Саду) формирана су посебна већа за суђење за војна кривична дела, а посебна војна одељења су формирана и у Апелационом суду у Београду и Апелационом суду у Нишу, док Апелациони суд у Новом Саду и Апелациони суд у Крагујевцу нису имали оваква одељења. Од 2011. године у Апелационом суду у Београду више не постоји војно одељење, док у Апелационом суду у Нишу, према распореду послова, четврто кривично веће прима кривичне предмете „у вези са кривичним делима против Војске Србије“. Поменути виши судови у свом саставу више немају посебна војна већа¹³.

Када су у питању кривична дела против Војске Србије у пракси, треба истаћи да је број ових кривичних дела знатно мањи у односу на ранији период. На основу

12 Објављен у „Службеном гласнику Републике Србије“ број 116/07 и 88/09

13 У чланку: „Без два одељења у Вишем суду“, вршилац функције председника Вишег суда у Београду Драгољуб Албијанић истиче да тај суд у раду има 140 до 150 војних предмета и да ће тзв. војних предмета бити мање, па не постоје услови за формирање посебног одељења за војне предмете, (објављено на сајту листа „Политика“ 28.5.2012. год.)

података Републичког завода за статистику¹⁴, број пријављених, оптужених и осуђених лица за ова кривична дела изгледа овако:

– **2009. година**

Назив кривичног дела	Пријављена лица	Оптужбе	Осуде
Избегавање војне обавезе	391	185	124
Избегавање војне службе онеспособљењем или обманом	11	-	-
Противправно ослобођење од војне обавезе	3	2	-
Самовољно одсуствовање и бекство из Војске	20	17	14
Неизвршење и одбијање извршења наређења	1	2	1
Противљење претпостављеном	5	2	-
Напад на војно лице у вршењу службе	5	1	2
Злостављање потчињеног или млађег	4	1	-
Повреда посебне војне службе	7	1	1
Повреда обезбеђења државне границе	1	-	-
Непредузимање мера за обезбеђење војне јединице	-	2	2
Непрописно старање о повереном оружју	8	3	2
Противправно располагање повереним оружјем	1	1	1
Крађа оружја или дела борбеног средства	3	1	1
Одавање војне тајне	2	2	1
Неовлашћен приступ војном објекту	1	2	1
УКУПНО:	463	221	150

Преглед изречених кривичних санкција за ова кривична дела изгледа овако:

– **Казна затвора**

Самовољно одсуствовање и бекство из Војске.....	1
Избегавање војне обавезе	1
Напад на војно лице у вршењу службе	1
Непредузимање мера з заштиту војне јединице	2
УКУПНО:	5

– **Новчана казна**

Избегавање војне обавезе	50
Самовољно одсуствовање и бекство из Војске	5
УКУПНО:	55

– **Условна осуда**

Избегавање војне обавезе	72
Самовољно одсуствовање и бекство из Војске	8
Неизвршење и одбијање извршења наређења	1
Напад на војно лице у вршењу службе	2

14 Билтен број 529 Пунолетни учиниоци кривичних дела (пријаве, оптужења, осуде), 2009. год.

Непрописно старање према повереном оружју	1
Противправно располагање повереним оружјем	1
Крађа оружја или дела борбеног средства	1
Одавање војне тајне	1
Неовлашћен приступ војном објекту	1
УКУПНО:	89

– 2010. година¹⁵

Назив кривичног дела	Пријављена лица	Оптужбе ¹⁶	Осуде
Избегавање војне обавезе	491	-	22
Остала кривична дела	62	-	16
УКУПНО:	553	-	38

Када су у питању изречене кривичне санкције: за кривично дело избегавање војне обавезе на казну затвора је осуђено једно лице, девет лица је осуђено на новчану казну, док је у односу на 12 лица изречена условна осуда, а за остала кривична дела једно лице је осуђено на казну затвора, једно лице је осуђено на новчану казну, док је према 14 лица изречена условна осуда.

Када се анализирају статистички подаци видљиво је да је број војних кривичних дела у пракси веома мали, а првенствено број осуђених лица, с обзиром да је 2009. године били укупно осуђених 150 лица а 2010. године 38 осуђених лица. Најчешће кривично дело које се јављало у пракси било је кривично дело избегавање војне обавезе, а из прегледа изречених кривичних санкција видљиво је да је најчешће изрицана кривична санкција за ова кривична дела условна осуда.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Већина савремених држава прописује одређена војна кривична дела, без обзира да ли су она прописана у општем кривичном закону или у посебном војном кривичном закону, а овим кривичним делима се пружа кривичноправна заштита оружаним снагама. Кривични законик Србије, када су у питању ова кривична дела, у највећем делу садржи решења која су била садржана у КЗ СРЈ, односно КЗ СФРЈ, са одређеним изменама. Међутим, након доношења КЗ дошло је до значајних промена у систему одбране, као што су укидање обавезног служења војног рока и професионализације Војске Србије, преношења надлежности за обезбеђење државне границе са војске на полицију, и др., па се јавља потреба да се изврше одређене измене када су у питању нпр. кривична дела избегавање војне обавезе, пропивзаконито ословођење од војне обавезе и повреда обезбеђења државне границе. Такође, с обзиром на другачији начин одређивања и заштите тајних података (укључујући и тајне војне податке) оправдано се поставља питање даље потребе постојања кривичног дела одавање војне тајне. Треба нагласити да бивше југословенске републике прописују мањи број војних кривичних дела, па тако КЗ Словеније прописује укупно 20 кривичних дела, док КЗ Србије прописује 33 кривична дела у овој групи. Сам појам „војно кривично дело“ нема неки већи практични значај, осим, као што је истакнуто, у случају пружања међународне правне помоћи, односно екстрадиције, која је искључена када се ради о овим

¹⁵ Саопштење Републичког завода за статистику СК број 201 од 15.7.2011. године

¹⁶ У Саопштењу нису наведени подаци о оптужбама

кривичним делима. Када се види заступљеност ових кривичних дела у пракси, јасно је да је број ових кривичних дела знатно мањи у односу на ранији период, а што је и последица бројних промена у области одбране у нашој земљи. С обзиром да Предлог о изменама и допунама Кривичног законика, који је Влада Републике Србије упутила Скупштини Републике Србије, не садржи предлоге о изменама и допунама у вези са војним кривичним делима, за очекивати је да ће измене и допуне код ове групе кривичних дела бити обухваћене наредним изменама и допунама Кривичног законика.